

УДК 658.14:658.15.012

Трусова Н.В.
докторант, к.е.н., доцент
Дніпропетровський державний аграрно-економічний університету

ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ СТЕПОВОЇ ЗОНИ УКРАЇНИ

Анотація. Обґрунтовано теоретико-методологічні та практичні засади формування фінансового потенціалу в контексті розвитку сільського господарства та покращення господарської діяльності сільсько-господарських підприємств регіону. Досліджено проблемні питання щодо визначення параметрів фінансового забезпечення фінансового потенціалу на регіональному рівні. Розраховано прогностичний рівень фінансового потенціалу сільськогосподарських підприємств Степової зони України. Визначено оптимальні параметри залежності фінансових результатів господарської діяльності підприємств від розміру короткострокових та довгострокових кредитів, а також державної фінансової підтримки.

Ключові слова: фінансові ресурси, банківське кредитування, державні фінансова підтримка, сільське господарство, відтворення, підприємство.

Постановка проблеми. Базовою і необхідною умовою економічного зростання, прагнення до якого притаманне всім без винятку суб'єктам господарювання, є фінансовий потенціал. Проблематика формування фінансового потенціалу на макро- та мікрорівні полягає не у відсутності фінансових ресурсів в загалі, а в формах і методах їх розподілу між господарюючими суб'єктами ринку. Разом з тим динамічність ринкового середовища практично завжди обумовлює зміну умов фінансування, що впливає на фінансовий потенціал держави, галузі, підприємств. Саме тому розвиток сільського господарства має формуватися на умовах ефективного використання наявного та потенційного обсягу фінансових ресурсів, які забезпечують базис фінансового потенціалу і відіграють визначну роль у підтримці стабільності економіки, пропорційності та збалансованості функціонування різних її галузей.

Існуюча раніше система фінансового забезпечення сільського господарства базувалась на трьох важливих системоутворюючих елементах: широка база власних джерел фінансових ресурсів сільськогосподарських підприємств, використання значних обсягів коштів державного бюджету та вільний доступ до дешевих кредитів державних банків. З переходом на ринковий механізм господарювання вона практично припинила своє існування. Крім того, в нових умовах кардинально змі-

нилась фінансова ситуація в аграрному секторі вітчизняної економіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням формування фінансового потенціалу певний час не приділялося достатньої уваги вітчизняними науковцями. Нині різні аспекти цієї проблеми знаходяться в центрі уваги відомих вчених-аграрників, зокрема, О.Є. Гудзь [2], М.Я. Дем'яненка [3], П.А. Лайка [5], П.Т. Саблука [7], П.А. Стецюка [9] та інших. Разом з тим залишається значна частина питань, які мало досліджувались або мають дискусійний характер. Зокрема, відсутня єдина точка зору щодо інтерпретації та визначення економічної сутності фінансового потенціалу; методичних положень регулювання діяльності сільськогосподарських підприємств, які визначають часові та ресурсні параметри фінансового забезпечення.

Формулювання цілей статті. Метою статті є обґрунтування напрямів формування фінансового потенціалу сільськогосподарських підприємств з визначенням параметрів його забезпечення на регіональному рівні.

Виклад основного матеріалу. Фінансовий потенціал слід розглядати як найважливіший інструмент стабілізації фінансової політики аграрного сектора економіки, в контексті розвитку сільського господарства та покращення фінансової діяльності сільськогосподарських підприємств регіону, оскільки їх існуючий фінансовий контур, практично, не дає змоги об'єктивно оцінити потенційні

можливості щодо використання фінансових ресурсів. Фінансові ресурси, що у загальному вигляді представляють собою сукупність фондів грошових коштів, які знаходяться у розпорядженні різних суб'єктів економіки (держави, галузі, підприємств), характеризують лише одну зі складових фінансового потенціалу – фактично спожиту його частку. Натомість фінансові ресурси в принципі не можуть врахувати цілий ряд особливостей фінансового потенціалу, як-то можливість реалізації прихованих резервів, здатність до збільшення обсягів фінансових ресурсів, ймовірність отримання додаткових інвестиційних ресурсів тощо. Саме нездатність поняття «фінансові ресурси» описати всі можливості економіки по генерації різних фінансових потоків і обумовили виникнення поняття «фінансовий потенціал».

Відповідно до ресурсного підходу фінансовий потенціал представляє собою не тільки використовувані в певний момент часу фінансові ресурси, а й ті, які залишаються незадіяними, але в будь-який момент можуть бути мобілізовані. При визначенні фінансового потенціалу, в контексті комплексного підходу, наголос робиться як на фінансових ресурсах, так і на фінансових можливостях. Тобто, пропонується розуміти фінансовий потенціал як деякий оптимум. Згідно визначення С.С. Шумської фінансовий потенціал характеризує «здатність до оптимізації фінансової системи держави щодо залучення та використання фінансових ресурсів» [10, с. 62]. Вважаємо, що вищезазначена позиція автора щодо причинно-наслідкових зв'язків між потенціалом і оптимізацією фінансової системи має певну суперечність: потенціал – це здатність генерувати певний обсяг фінансового потоку, а оптимізація фінансової системи може бути тільки одним з методів генерації фінансових потоків, тобто цей метод не є обов'язковою умовою залучення або використання фінансових ресурсів.

Поділяючи думку вчених стосовно того, що фінансовий потенціал держави являє собою процес ефективного використання фінансових ресурсів за умови «виключення можливості зловживань фінансовими коштами і перенаправлення фінансових потоків у незакріплені законодавством сфери їх вико-

ристання» [1, с. 75], комплексу діагностичних, інструментальних та контрольних заходів фінансового характеру, забезпечує ефективність фінансової діяльності та мінімізує вплив зовнішнього та внутрішнього середовища [4, с. 137], ми визначаємо фінансовий потенціал держави як сукупний рівень реальних і потенційних фінансових ресурсів та доходів, які можуть бути використані для вирішення будь-яких заходів, в тому числі і як засоби, які отримані шляхом перерозподілу із одної сфери використання в іншу без переходу критичних меж, тобто без загроз руйнування сфер, з яких вилучаються фінансові ресурси.

Це має чітке пояснення, оскільки дефіцит фінансових ресурсів спричиняє недофінансування потреб у сфері матеріального виробництва; використання коштів не за призначенням; значні розміри боргів та проблеми з їх обслуговуванням; невисокий рівень капіталізації банківської системи; зростання відсоткових ставок за користування короткостроковими кредитами; зменшення обсягів довгострокового банківського кредитування; зростання інфляції та різкі зміни курсу національної валюти; відплив фінансових активів за кордон; викривлення у звітності і можливі фінансові махінації.

З метою об'єднання ключових характеристик цієї непростой економічної категорії для вирішення завдань даного дослідження, запропоновано авторське визначення фінансового потенціалу сільського господарства (галузі), як загальної функції і оцінювального показника галузі щодо формування, розподілу та використання фінансових ресурсів з метою забезпечення ефективного функціонування та розвитку сільськогосподарських підприємств регіону.

Здатність до розвитку сільськогосподарських підприємств регіону ототожнюється з фінансовим забезпеченням, оскільки сукупність фінансових можливостей підприємств, що сконцентрована у фінансових ресурсах, вказує на наявність у них статичного характеру, для приведення яких у динамічний стан необхідна рушійна сила - фінансовий потенціал. Вважаємо, що фінансовий потенціал сільськогосподарських підприємств слід розглядати у чотирьох ракурсах: з позиції сутності – це фінансові ресурси, що є в

розпорядженні підприємств; з позиції джерел фінансових ресурсів – це власні, позичені і залучені кошти; з позиції їх складу – сукупність грошових коштів та їх еквівалентів, а також поточних фінансових інвестицій, дебіторської заборгованості та готової продукції, що представляють потенційні фінансові ресурси підприємств; з позиції форми вияву – фондова та нефондова.

Проведений аналіз фінансового забезпечення сільського господарства Степової зо-

ни показав, що сільськогосподарські підприємства забезпечені власними фінансовими ресурсами на 61,4%, з яких на чистий дохід припадає 42,5% (рис. 1). Фінансування 9 регіонів галузі за рахунок залучення позикових фінансових ресурсів з короткостроковим терміном дії сформоване в межах 12,4%, довгостроковим – 80,4%. В 2013 р. розмір державної фінансової підтримки склав в середньому 7,2-7,8%.

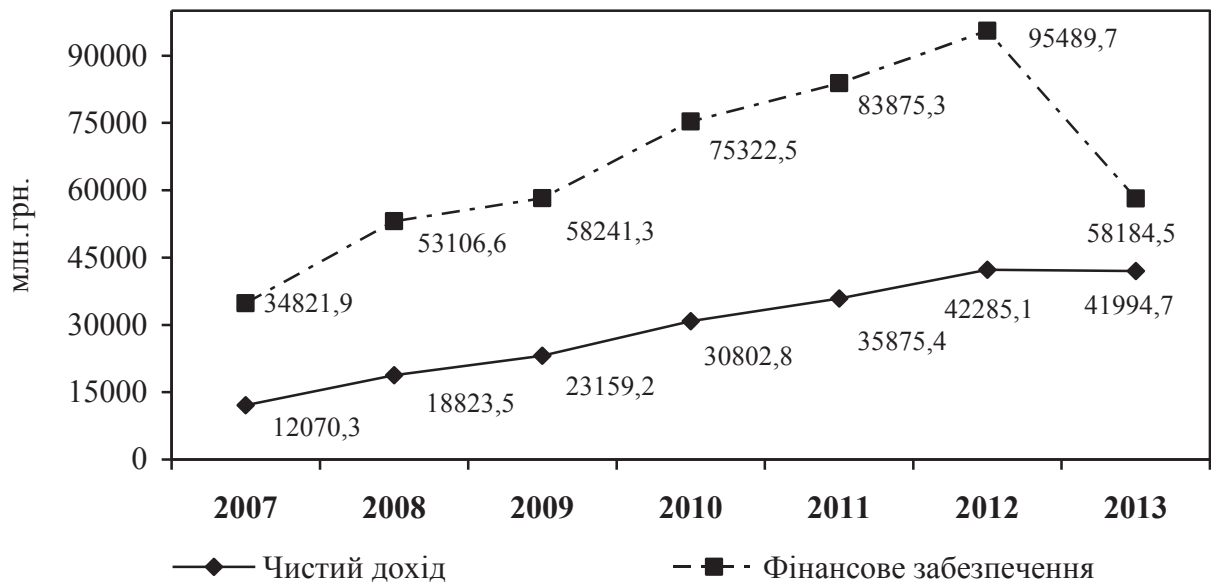

Рис. 1. Динаміка змін чистого доходу та фінансового забезпечення сільського господарства агрокліматичної зони Степу України за 2007-2013 рр., млн. грн.

Джерело: складено автором на основі [9; 13; 14]

Її розподіл за галузевим напрямом сформований у процентному співвідношенні до обсягів виробництва продукції рослинництва та тваринництва як 70:30. Питома вага бюджетних дотацій, які виділяються на підтримку галузі рослинництва і тваринництва дорівнюють рівню 34,8% (або 95,6 млн. грн.). За рахунок акумулювання коштів ПДВ підтримка сільгосптоваровиробників при спецрежимі оподаткування за сім останніх років (2007-2013 рр.) збільшилася на 1950,7 млн. грн., або у 3,8 разів.

З огляду на те, що кредити та державна фінансова підтримка являють собою джерела фінансових ресурсів, сума яких у кілька разів перевищує абсолютні значення інших

використовуваних у формуванні параметрів фінансового потенціалу показників, за допомогою лістингпрограми «MatCad» нами проведено розрахунок впливу дії фінансового забезпечення на формування потенційного доходу сільського господарства, з подальшим його розподілом та розміщенням в сільськогосподарських підприємствах регіонів Степової зони України з урахуванням та без урахування Автономної Республіки Крим.

Варіативна модель прогнозу потенційного чистого доходу Степової зони України, на базі криволінійної залежності наведено в табл. 1 та сукупна прогнозна величина фінансового потенціалу на рис. 2.

**Прогнозування чистого доходу сільського господарства
за регіонами агрокліматичних зон України**

Агрокліматична зона	Поліном прогнозу чистого доходу від фінансового забезпечення	Коефіцієнт детермінації (R ²)
Степ з урахуванням АРК	$Y = 6 \cdot 10^{-13}x^4 - 6 \cdot 10^{-8}x^3 + 0,0022x^2 - 30,85x + 184232$	0,9763
	$Y = 1,523x + 30812,49$	0,796
	$Y = 0,00005x^2 - 0,7436x + 51164,98$	0,8668
Степ (без АРК)	$Y = 4 \cdot 10^{-13}x^4 - 5 \cdot 10^{-8}x^3 + 0,0018x^2 - 27,17x + 176533$	0,9798
	$Y = 1,506x + 35677,82$	0,787
	$Y = 0,00005x^2 - 0,7186x + 56484,88$	0,8612

Джерело: розробка автора

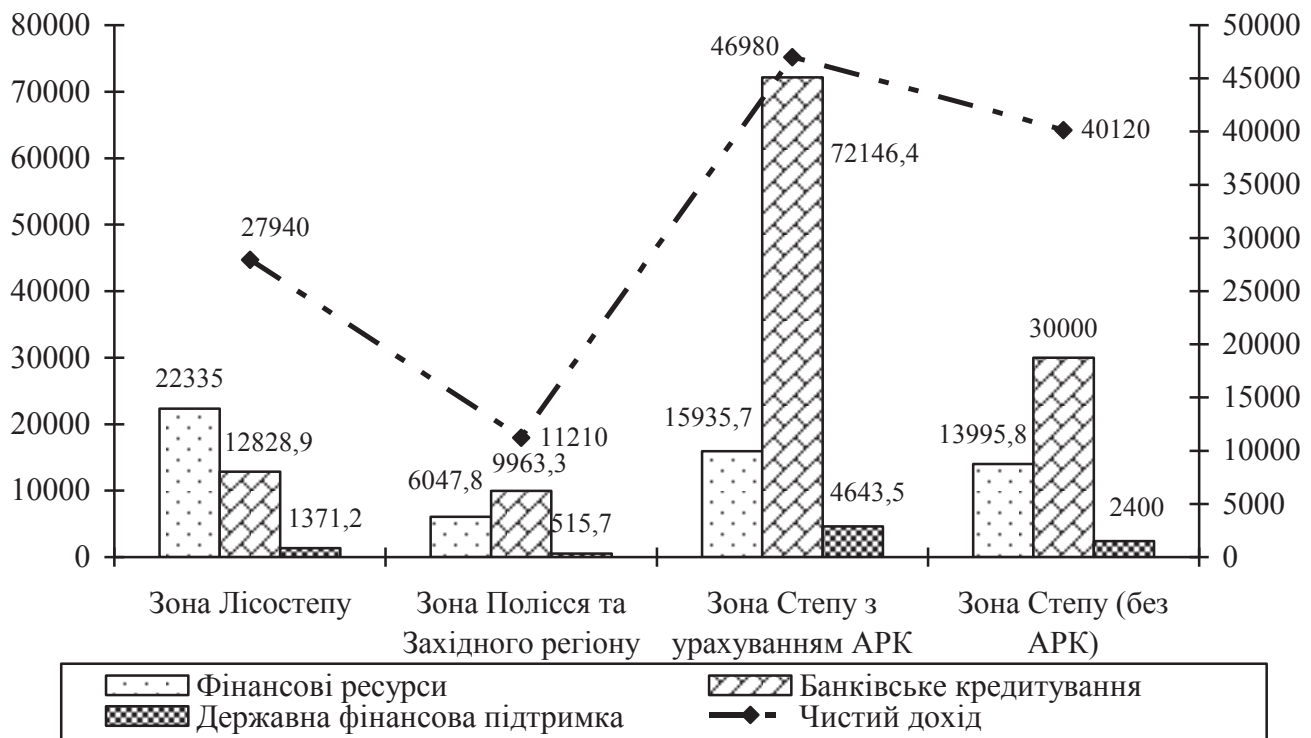

Рис. 2. Прогнозні параметри фінансового потенціалу сільського господарства агрокліматичних зон України на 2014р., млн.грн.

Джерело: розробка автора

Так, поліном прогнозу в Степовій зоні має значну щільність ($R^2 = 0,8612$), тобто доходність діяльності сільськогосподарських підприємств 9 регіонів напряму залежить від банківського кредитування та державного фінансування. За умов включення усіх регіонів Степової зони до прогнозу обсягу чистого доходу, його рівень буде дорівнювати 54,5% від сукупного доходу сільсь-

кого господарства України. При цьому один регіон буде отримувати чистого доходу в середньому 5220 млн.грн. В той час, за відсутності регіону АРК сільське господарство Степової зони недоотримає власних фінансових ресурсів в розмірі 205 млн.грн.

Визначено, що в 2014 р. сукупна величини фінансового потенціалу сільського господарства Степової зони, за урахуванням

АРК, в середньому дорівнюватиме 139705,6 млн.грн., розмір банківського кредитування складатиме не менше 72146,37 млн.грн. (в тому числі короткострокові кредити 9379 млн.грн., довгострокові – 52770,37 млн.грн.), державна фінансова підтримка – 4643,53 млн.грн. (зокрема, на підтримку галузі рослинництва за рахунок бюджетних дотацій в межах 46,44 млн.грн., тваринництва – 116,08 млн.грн.). Граничні параметри фінансового потенціалу на один регіон в середньому дорівнюватимуть 9612,87 млн.грн.

Фінансові можливості сільського господарства Степової зони, за умов відчуження АРК, скоротяться на 38% і будуть складати 86515,8 млн.грн. Недоотримання сукупного розміру власних фінансових ресурсів становитиме 8800 млн.грн. Крім того, обсяг державної фінансової підтримки зменшиться на 48,3%, зокрема сума коштів за спецрежимом оподаткування галузі рослинництва і тваринництва складатиме 13% від рівня 2013 р. Вивільнені кошти із фінансового потоку державного бюджету та банківського сектора дозволять сформувати потенційні джерела фінансових ресурсів на розвиток інвестиційної діяльності сільськогосподарських підприємств за умови поліпшення норматив-

но-правової бази в даному напрямку та механізму державного регулювання фінансово-кредитного забезпечення сільського господарства.

Висновки. Сукупність складових фінансового потенціалу галузі повинна знаходити своє відображення в системі показників фінансового аналізу, які доцільно розглядати у розрізі абсолютних та відносних. Проте для фінансового забезпечення сільськогосподарських підприємств регіону значення мають не самі показники, а порогові їх значення – граничні величини (індикатори), недоотримання яких призводить до порушення фінансової гнучкості, перешкоджає нормальному розвитку різноманітних елементів відтворення, спричиняє й формує негативні, нищівні тенденції в сільському господарстві.

Враховуючи важливість та необхідність інвестиційної спрямованості сільського господарства в умовах реформованих перетворень аграрної економіки, питання формування фінансового потенціалу сільськогосподарських підприємств на регіональному рівні повинні набувати особового значення, що передбачає необхідність розробки дієвої інвестиційної політики, форм і методів фінансового прогнозування.

Список літератури:

1. Андрійчук В. Г. Капіталізація сільського господарства: стан та економічне регулювання розвитку: монографія / В. Г. Андрійчук. – Ніжин : вид-во «Аспект-Поліграф», 2007. – 216 с.
2. Гудзь О. Є. Фінансові ресурси сільськогосподарських підприємств. Моногр. / О. Є. Гудзь. – К.: ННЦ ІАЕ, 2007. – 578 с.
3. Дем'яненко М. Я. Фінансова підтримка агропромислового виробництва через механізм здешевлення кредитів // Бюджетна політика у контексті стратегії соціально-економічного розвитку України: У 6 т. – К.: НДФІ, 2004. – Т.4: Програмно-цільовий метод у бюджетному процесі / М. Я. Азаров, Ф. О. Ярошенко, О. І. Амоша та ін., розд. 8, підрозд. 8.1. – С. 242–262.
4. Квятківський Ю. В. Діагностика ресурсного забезпечення системи управління фінансового потенціалу суб'єктів аграрної сфери / Ю. В. Квятківський // Економіка АПК. – 2009. – № 3. – С. 135–138.
5. Лайко П. А. Фінанси АПК: навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закл.] / П. А. Лайко, Ю. І. Ляшенко. – К.: ДІА, 2010. – 225 с.
6. Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку (НКЦПФР). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nssmc.gov.ua/db/mortgage/nreg/>
7. Саблук П. Т. Минимизация негативного влияния коммерческих рисков в антикризисном управлении сельскохозяйственными предприятиями / П. Т. Саблук, Е. А. Приб // Организация коммерческой деятельности в агропромышленном комплексе: материалы Всероссийской науч.-практ. конф. (с междунар. участием) / под общ. ред. М. П. Грищенко. – Барнаул, 2009. – С. 38–44.
8. Статистичний збірник «Україна у цифрах 2013». - К.: Державна служба статистики України, 2014. – 239 с.
9. Стецюк П. А. Теорія і практика управління фінансовими ресурсами сільськогосподарських підприємств: Монографія / П. А. Стецюк. – К.: ННЦ ІАЕ, 2008. – 386 с.
10. Шумська С. С. Фінансовий потенціал України: методологія визначення та оцінки/ С. С. Шумська // Фінанси України. – 2007. – № 5. – С.55-65

Summary. *Financial potential it follows to examine as a major instrument of stabilizing of financial politics of agrarian sector of economy, in the context of development of agriculture and improvement of financial activity of agricultural enterprises of region, as them an existent financial contour, practically, does not give an opportunity objectively to estimate potential possibilities in relation to the use of financial resources.*

Expediency is a decision self in such light of this range of problems, predefined, by the orientation of agriculture at direction of forming of favourable financially environment through providing of agricultural commodity producers the necessary volumes of financial resources for the extended recreation and innovative development, financial stability and competitiveness on internal and external markets, and also investment providing of transformations on a village through development of mechanisms of providing of development of material and technical base of agriculture, forming of own sourcings of investment commodity producer and their bringing in from other industry. With the aim of association of key descriptions of this not simple economic category for the decision of tasks of this research authorial determination of financial potential of agriculture was offered: financial potential of agriculture is a public function and evaluation index of industry in relation to forming, distribution and use of financial resources with the aim of providing of the effective functioning and development of agricultural enterprises of region.

Totality of constituents of financial potential of industry must find the reflection in the system of indexes of financial analysis, that it is expedient to examine in the cut of absolute and relative. However for the financial providing of agricultural enterprises of region of value have not indexes, but threshold their values - causes maximum sizes (indicators), a failure to observe of that results in violation of financial flexibility, prevents to normal development of various elements of recreation, and forms negative, shattering tendencies in agriculture.